

## Anmeldelser

JULIANE VON FIRCKS: *Skulptur im südlichen Ostseeraum. Stile, Werkstätten und Auftraggeber im 13. Jahrhundert*. Petersberg 2012, Michael Imhof Verlag. 208 s. 50 EUR.

I 2007 publicerede den tyske kunsthistoriker Tobias Kunz en afhandling, *Skulptur um 1200*, der betød en bemærkelsesværdig åbning mellem tysk og skandinavisk middelalderlig kunsthistorik. Nu gør Juliane von Fircks det samme for en lidt senere periode, nemlig 1200-tallets ung- og højgotik. I fokus står Mariabillederne. Det egentlige undersøgelsesområde er det gamle Vendenland mellem Lybæk og Stralsund med sine store nye bygrundlæggelser. Men til sammenligning inddrager forfatteren forbilledligt et langt større materiale i Danmark, på Gotland og på det svenske fastland.

Indledningens forskningsoversigt er først og fremmest en præsentation og diskussion af forgængeren Hans Wentzels store bog fra 1938, *Lübecker Plastik bis zur mitte des 14. Jahrhunderts*, der holdt så at sige al skulptur fra det 13. århundredes Østersøområde for lybsk. Bogen præges af sin tid, men han får her smuk anerkendelse som foregangsmand.

Næste kapitel er en »eftersporing« af Mariafigurer fra »bygrundlæggelsestiden«. Her afsløres den »romanske« Banzkow-Madonna ved en effektiv stilanalyse som et sent værk fra anden halvdel af 13. årh. Tilsvarende kan en række madonnaer i stiliseret unggotisk stil omkring en figur fra Berlitz indplaceres som retarderede lokalarbejder efter westfalsk forbillede fra o. 1260-70. Som westfalsk import opfattes en Madonna fra S. Nikolai i Stralsund, der dog samtidig har et meget nordisk træk, nemlig et (nu manglende) barnehoved, der har været skåret for sig og påsat med en lang konisk tap.

Denne kunstnerisk beskedne og sene vendiske egenproduktion kontrasteres med et afsnit, »Mellem Lund og Roskilde«, om den rige unggotiske træ- og elfenbenskulptur, der udfoldede sig i Danmark allerede fra o. 1220. Vi får fremlagt skulpturens baggrund i en national storhedstid under kong Valdemar 2 (1202-41). Og vi præsenteres for hovedstykker som Roskilde Domkirkes krucifiksgruppe, Herlufsholmskrucifikset og en elfenbensgruppe af Kongernes Tilbedelse. Fra den sidstes Mariafigur afleder Juliane von Fircks udformningen af række

sjællandske og skånske træskårne Madonnaer. Her er et punkt, hvor hun og anmelderen har bedrevet parallelforskning, idet jeg ligeledes har påvist sammenhængen mellem Mariafigurerne (2004 og 2008).

Et følgende afsnit vender blikket imod Sverige: »Tronende Madonnaer og Olafsfigurer på Gotland«. Her fremføres, at unggotikken må være kommet til Gotland med den såkaldte »Hablingbogruppe« o. 1230-40. Og en række, højgotiske alterskulpturer fra o. 1300 jævnføres med tre standfigurer fra samme tid, der kroner altertavlen i Cismar i Holsten.

Hovedafsnittet »Monumentalitet og forfinelse« gælder den vendiske højgotik med den mægtige Anna Selvtredje i Stralsund fra o. 1290 som vigtigt omdrejningspunkt. Den tilskrives med gode argumenter håndværkere fra Lybæk, mens en række andre skulpturer bl.a. i cistercienserklostret Doberan og i Slesvig Domkirke overvejende bestemmes som saksisk inspirerede.

Forfatterens hovedbillede, at den lybske og vendlandske skulptur først kom til blomstring efter 1260 (med opførelsen af Lybæks Maria-kirke) har de bevarede fysiske vidnesbyrd for sig. Men man spørger sig, om det af Peter Tångeberg og Kunz påviste rhinlandske værksted på Gotland hen imod 1200 kan tænkes, uden at der har eksisteret nogenlunde lignende værksteder i Lybæk ved samme tid. Og man må spørge sig, om den gotlandske »Hablingbogruppe« med sine ringkrucifikser er rigtigt afledt af de klassiske saksiske krucifikser såsom Merseburg, Wechselburg og Freiberg. Den polsk-svenske kunsthistoriker Joanna Wolska (*Ringkors från Gotlands medeltid*, 1997) citeres nok, men ikke for sin tese om, at ringkorsene kunne tænkes at stå i en »endnu nærmere forbindelse med Frankrig«. Selv har jeg erklæret mig positiv i forhold til Wolskas tese og direkte henvist til (mulige, nu forsvundne) forbilleder i Rhinlandet (anmeldelse i *Fornvännen* 2004), lige som jeg (2001) har peget på ligheder mellem de gotlandske ringkors og krucifikskorset i Ratzeburg ved Lybæk, hvilket jo taler for, at den nye unggotiske stil faktisk nåede Gotland via Lybæk.

Måske var altså undersøgelsesområdet selvstændighed og egenproduktion større, end det kan se ud i dag, og det fremlægges af Juliane von Fircks. Men forsigtighed er en dyd, og forfatteren argumenterer stedse godt og troværdigt. Hun behersker det kunsthistoriske »håndværk« og forstår sig dertil udmærket på historien og den historiske geografi. Læseren kan yderligere glæde sig over en usædvanlig fin korrespondance mellem tekst og billeder. Der er tale om en vægtig bog med implikationer langt ud over Tysklands baltiske nordkyst.

*Ebbe Nyborg*